

قرآن از دیدگاه قرآن

جلد سوم (اعراض از قرآن)

صاحب علی محبتی

۵۱ ۷۳۳
۸۷۷۵ ۹۹۱

کتابخانه ملی و اسنادخانه ایران

این کتاب در فهرست کتابخانه ملی و اسنادخانه ایران به ثبت رسیده است و شماره ثبت آن ۷۶۹۷ ۵۸۱۷۷ است.

۷۶۹۷ ۵۸۱۷۷

کتابخانه ملی و اسنادخانه ایران

این کتاب در فهرست کتابخانه ملی و اسنادخانه ایران به ثبت رسیده است و شماره ثبت آن ۷۶۹۷ ۵۸۱۷۷ است.

محتبی، صاحب علی، ۱۳۳۳ -
قرآن از دیدگاه قرآن / به قلم صاحب علی محتبی، - قم: أحسن الحديث،
۱۳۸۶ -
ج. - (أحسن الحديث):

ISBN: (دوره) ۶-۱۵-۵۷۳۸-۹۶۳
ISBN: (ج. ۳) ۵-۲۴-۵۷۳۸-۹۶۳

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیما.
کتابنامه
منتدجات: ج. ۲. اعراض از قرآن.
۱. قرآن - تحقیق. ۲. اعراض - جنبه های قرآنی. الف. عنوان
ق ۳/ ۲/ ۶۵ BP
۲۹۷/ ۱۵۹
م ۸۶-۵۷۳۸
کتابخانه ملی ایران

أحسن الحديث

قرآن از دیدگاه قرآن - جلد سوم: اعراض از قرآن

مؤلف: صاحب علی محتبی / ناشر: أحسن الحديث / چاپ: یاسین / نوبت چاپ: اول، پاییز ۸۶
شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه / بها: ۳۵۰۰ تومان / شابک ISBN (دوره): ۶ - ۱۵ - ۵۷۳۸ - ۹۶۴
شابک ISBN (ج. ۳): ۵ - ۲۴ - ۵۷۳۸ - ۹۶۴ / قم - ص. پ ۳۶۹۷ - ۳۷۱۸۵

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

«این کتاب با حمایت معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به چاپ رسیده است.»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

الحمد لله الذي أنزل على عبده الكتاب ولم يجعل له
عوجاً؛ والصلاة والسلام على المصطفى من الخلق
أجمعين، محمد بن عبدالله خاتم النبيين، وعلى آله وأهل
بيته وعترته وذوي قربا، الطيبين الطاهرين. أَللَّهُمَّ وَقِّفْنَا
لفهم كتابك المبين، واهدنا الصراط المستقيم.

زهایی بشر از ظلم و ستم، جهل و نادانی، و ظلمت و تاریکی در گرو حکومت
خدا یعنی قرآن کریم است؛ زیرا جامعه‌ای که به کتاب خدا، رُوی آورده، و بنا تفسیر
مفسران واقعی آن، یعنی اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام، به دستورات آن، به طور
صحیح و کامل دست یابد، و از آن پیروی کند، از هر گونه حکومت باطلی اعم از
حکومت جهل، ظلم، ظلمت، رهایی یافته و در سایه حکومت قرآن قرار می‌گیرد.
بنابراین، زهایی بشر از همه ناگواری‌های روحی و جسمی، در گرو حکومت قرآن
است.

و به قول اهل منطق، عکس آن نیز صادق است. یعنی چنانچه جامعه‌ای از قرآن، به
هر اندازه و به هر انگیزه‌ای روی برگرداند، به همان میزان، گرفتار ناگواری‌هایی

می‌شود که خود به طور فطری و ذاتی، از آن گریزان است، ولی چه کند، که اکنون به خاطر عکس العمل خودش نسبت به کتاب خدا گرفتار آن گردیده است.

از این رو، این مجموعه گسترده (یعنی قرآن از دیدگاه قرآن)، با طرح و تحقیق هر یک از موضوعات خاص قرآنی، و ارائه آن به جامعه اسلامی و قرآنی، ما را با یگانه معجزه جاویدان الهی یعنی قرآن، بیش از پیش آشنا می‌کند، و در نتیجه، ما را به هدفی که از آن به عنوان حکومت قرآن، یاد کردیم رهنمون و نزدیک می‌کند. لذا در این جلد، با طرح موضوع «اعراض از قرآن» نسبت به بخش دیگری از جنبه‌های خاص قرآن آشنا می‌شویم، البته هر چه در رابطه با این کتاب الهی بگوییم، باز حق آن را ادا نکرده‌ایم، لیکن شناخت ما نسبت به آن شناخت دیگری خواهد بود. و این چیزی است که محققان و پژوهشگران قرآنی در طول تاریخ نیز بدان اعتراف و اذعان داشته و دارند، از جمله فخر رازی در پایان عیون می‌گوید:

«به تحقیق در روش‌های علم کلام و راه‌های فلسفی تأمل کردم، ندیدم که بیماری را شفا دهد یا تشنه‌ای را سیراب کند. و دیدم نزدیک‌ترین راه‌ها، به تحقیق راه قرآن است. و هر کس همچون من آزمایش کند، شناختی چون شناخت من به دست خواهد آورده.»

همچنین نویسنده معروف، مرحوم «سید قطب» در مقدمه کتابش به نام «تصویر فنی در قرآن مجید»، تحت عنوان: «من قرآن را پیدا کردم» به مطلب بسیار جالب و شیرینی اشاره می‌کند و می‌گوید: «این کتاب [منظورش کتاب: «تصویر فنی در قرآن مجید» است] داستانی دارد که لازم بود، تا کتاب به چاپ نرسیده بود، آن را نزد خود نگاه دارم ولی امروز که کتاب برای چاپ فرستاده می‌شود، ناچارم آن را فاش کنم. در کودکی که برای نخستین بار قرآن را می‌خواندم، با اینکه فکر من قادر به درک معانی بلند آن نبود چیزهایی از آن احساس می‌کردم.

هنگامی که بعضی از آیات را می‌خواندم عکس‌ها و تصویرهای جالبی

مناسب معانی آن در مغز من نقش می‌بست، من از این تصویرهای ساده، و قدرت خلّاقه قرآن، فوق العاده لذّت می‌بردم و با آن، مدّت‌ها سرخوش بودم، آن ایّام با خاطرات شیرینش گذشت.

هنگامی که قدم در محیط مدرسه و مراکز علمی گذاشتم و تفسیر قرآن را در کتب تفسیر خواندم، و اقوال این و آن، و احتمالات گوناگون را مطالعه کردم، دیدم دیگر اثری از آن «تصویرهای روح پرور» و آن جمال دل‌انگیزی که در کودکی می‌دیدم در اعماق فکر من پیدا نیست.

متحیر شدم، مگر این همان قرآنی نیست که من در کودکی می‌خواندم و آن قدر از معانی آن لذّت می‌بردم چرا امروز این قدر مشکل و پیچیده، و خالی از آن روح و زیبایی و لذّت، شده است؟! مگر این قرآن دیگری است؟! آن تصویرهای زنده و روح پرور کجاست؟! ...

ناچار گفته‌های این و آن و آن همه احتمالات مختلف، و احیاناً نامفهوم را رها کرده به مطالعه عمیق خود قرآن پرداختم و قرآن را در خود قرآن جستجو کردم. نه در گفته‌های این و آن!

دیدم قرآن بار دیگر، همان قیافه جذّاب و دلپذیر، همان تصویرهای دل‌انگیز و جان‌پرور خود را به من نشان داد، من مسحور این منظره‌ها شدم! البته این نقش‌ها و صورت‌هایی که در این موقع مشاهده می‌کردم به آن سادگی دوران کودکی نبود، چه اینکه آن روز تنها صورت‌های زنده و روح‌دار آن را می‌دیدم ولی امروز در پشت آنها هدف‌های عالی و مقاصد بزرگ و پرازش قرآن را نیز می‌بینم! و در هر دو حال جاذبه و کشش آن همیشگی و لایزال است. شکر خدا که من قرآن را پیدا کردم ...!

و آن روز به فکر افتادم آن تصویر زنده و باروحي را که قرآن در مغز خواننده ترسیم می‌کند، و هیچ قلمی قدرت ندارد مانند آن را ترسیم نماید، مورد بحث خاصی قرار دهم و همان روز پایه تالیف این کتاب (تصویر فنی

در قرآن مجید) ریخته شده^۱.

یکی از اندیشمندان و نویسندگان بزرگ معاصر، پس از نقل این مطلب از سید قطب می نویسد:

«بحثی را که این نویسنده مشهور اسلامی دربارهٔ پیدا کردن قرآن، ذکر کرده، بحث بسیار جالب و زیبا است، ولی نباید فراموش کرد که این بحث تنها از نظر درک معانی زنده و پراحساس قرآن تعقیب شده است. در حالی که اگر نام برده از نظر تجسم خارجی و تحقیق واقعیات قرآن در لابلای اعمال ما مسلمانان این حقیقت را دنبال می کرد، مشاهده می نمود که قرآن راهنوز پیدا نکرده است.

از نظر درک معانی زندهٔ قرآن، حق با این نویسنده بزرگ است، ولی از نظر تحقق بخشیدن به این معانی، باید گفت: ما قرآن را گم کرده ایم؛ ما، یعنی اکثریت مسلمانان جهان، اکثریت کسانی که به قرآن ایمان داریم و دم از اسلام می زنیم، آری ما قرآن را گم کرده ایم... افسوس که بسیاری از ما از حقیقت تعلیمات عالی قرآن و روح معانی این کتاب بزرگ آسمانی و درس های آموزندهٔ آن عملاً بی خبریم»^۲.

آری، واقعیت این است که این عالم برجستهٔ معاصر، با تمامی وجود، همراه با دنیایی از غم و اندوه ابراز کرده است، چرا که ما بر خوردار از بهترین و بالاترین قوانین و مقرراتی که تضمین کننده بشریت است، و برای هر زمان و مکان نیز قابل اجرا و عمل است، و نیز با اتصال به منبع وحی، از مطمئن ترین و جامع ترین دستورات تا قیام قیامت است، و هرگز با داشتن این کتاب هیچ گونه غم و اندوه و نگرانی، در جهت تقنین قوانین مورد نیاز بشر برای ما نبوده و نخواهد بود، متأسفانه با همهٔ ویژگی هایی که قرآن کریم دارد، مسلمانان و مؤمنان به آن، به خاطر اعراض و روی گردانی از آن از

۱. قرآن مجید، ج ۱، ص ۱۶.

۱. قرآن و آخرین پیامبر، ص ۱۶.

۲. قرآن و آخرین پیامبر، ص ۱۸.

۲. قرآن و آخرین پیامبر، ص ۱۸.

حاکمیت آن برخوردار نیستند، بلکه در بسیاری از ممالک اسلامی از حاکمیت این کتاب الهی، به طور کامل محروم اند، در حالی که امیر مؤمنان علی علیه السلام فرموده: «واعلموا أنه ليس على أحد بعد القرآن من فاقة، ولا لأحد قبل القرآن من غنى»^۱ «بدانید هیچ کس با داشتن قرآن فقیر نیست و هیچ کس بدون قرآن غنی و بی نیاز نخواهد

باشد». بنحاطر همین کوتاهی هاست که آن امام همام علیه السلام، در یکی از خطابه‌های خویش لب به شکوایه گشوده و می‌فرماید: «إلى الله أشكو من معشر يعيشون جهلاً ويموتون ضللاً؛ ليس فيهم سعة أبور من الكتاب إذا تلى حق تلاوته، ولا سعة أنفق بيعاً ولا أغلى ثمناً من الكتاب إذا حُرّف عن موضعه»^۲.

«به خداوند شکایت می‌برم از گروهی که زندگی می‌کنند در حال نادانی، و می‌میرند در حال گمراهی؛ در پیش ایشان کالایی کم به‌تر از قرآن نیست اگر به حق تلاوت (تفسیر) شد. و کالایی پرفروش‌تر و گرانبه‌تر از قرآن نیست، اگر از موضع خود منحرف گردد». به امید آنکه مسلمانان با شناخت بیشتر به عمق و بلندی این اقیانوس بیکران الهی، بتوانند حاکمیت قرآن را در جهان هستی و نیز در تمامی ابعاد زندگی روزمره‌شان حاکم کنند تا در پناه آن، به سعادت دنیا و آخرت نائل آیند.

نکته‌ای را برای خوانندگان مشتاق این مجموعه یادآوری می‌کنم: و آن اینکه هر چند بنای ما - همان‌گونه که در مقدمه جلد اول این مجموعه (قرآن از دیدگاه قرآن) یادآوری کرده‌ایم، - بر این بوده که موضوعات مورد تحقیق این طرح را بر اساس الفبا تنظیم و ارائه نماییم، لیکن همان‌طور که پیش‌بینی کرده بودیم این احتمال می‌رفت که این مبنا چندان عملی نشود، اکنون نیز پس از انتشار چند جلد، به

۱. نهج البلاغه، ص ۵۶۷، خطبه ۱۷۱.

۲. نهج البلاغه، ص ۷۲، خطبه ۱۷.

این نتیجه رسیدیم که برخی از مسائل و جهات و جوانب مربوط به طرح کلی این مجموعه، این اجازه را نمی‌دهد که آن مبنای یادشده (یعنی تنظیم انتشار موضوعات خاص این طرح به صورت الفبا) عملی گردد؛ لذا پس از موضوعات «استماع قرآن»، «اطاعت از قرآن» و «اعتصام به قرآن» به نظر آمد که اکنون جای طرح موضوع «اعراض از قرآن» است، از این رو جلد سوم این مجموعه را به این موضوع اختصاص دادیم.

در پایان از همه عزیزانی که در انجام امور مختلف این طرح، همکاری داشته‌اند، به ویژه از آقایان: عبدالله محمدی و محمد محبی که کار رایانه‌ای این مجموعه را انجام داده و می‌دهند، تقدیر و تشکر می‌نمایم، و توفیق بیش از پیش همگان را از خدای متان مسئلت می‌نمایم.

پیشانی: محمد علی محبی، مؤسسه احسن الحدیث، قم - ۸۱/۸/۱۳ ه.ش.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

قم - مؤسسه احسن الحدیث

صاحب علی محبی

۸۱/۸/۱۳ ه.ش.

مطابق با ۲۸ / شعبان المعظم / ۱۴۲۳ ه.ق.

Preface

In the Name of Allah, the Beneficent, the Merciful

Man's emancipation from injustice and oppression, ignorance and unawareness as well as anarchy and bleakness is guaranteed in the Rule of Allah, namely the Gracious Qur'an; because a community which takes refuge in the Book of Allah and masters its precepts in a correct and perfect manner under the auspices of the exegesis of its true interpreters, the infallible and pure Ahlul Bait¹ (a), and adheres to it, gets emancipated from every kind of false authority consisting of the reign of ignorance, tyranny and hopelessness. Such a society takes shelter in the shadow of the Rule of the Qur'an. Therefore, man's emancipation from soul and bodily tribulations is guaranteed in the reign of the Qur'an.

And according to the assertion of logicians, the converse is true; that is to say, in the event that a society, to any extent and for whatever motive, shuns the Qur'an, it becomes entrapped in tribulations to that same measure that it, in an innate and natural manner, is shying away from the Book of Allah. But what can it do now that it has become

¹ The people of the noble Prophet's (s) house related to him by blood.

enmeshed in that entanglement as a result of its own reaction in regard to the Book of Allah?!

For this reason, this comprehensive set [of books] namely 'The Qur'an from the Viewpoint of the Qur'an', by outlining and researching every one of the particular subjects of the Qur'an and presenting them to the Islamic and Qur'anic community, more than ever before makes us acquainted with the only eternal divine miracle, i.e, the Qur'an and consequently guides and draws us closer to the goal we had earlier referred to as the Rule of the Qur'an. Therefore in this volume, by outlining the theme 'Shunning the Qur'an', we will get familiarized with yet another part of the particular aspects of the Qur'an. Of course whatever we say in connection with this divine book, we will still not have done justice to it; our conception of it is simply going to be another perception; and this is something which researchers and students of the Qur'an in the whole course of history had and have admitted and acknowledged also, amongst them Fakhr Razi, who at the end of his life concedes:

*'I deliberated on theological methods as well as philosophical approaches; I did not notice them cure the sick nor satiate the thirsty. I discerned that the handiest way was to study the approach of the Qur'an, and every person who experiments like I did will attain insight similar to that of mine.'*¹

Likewise the renowned author the late Sayyid Qutb hints at greatly interesting and pleasant matters in the introduction of his book entitled 'A Technical Image in the Glorious Qur'an' under the theme 'I discovered the Qur'an' and says:

¹ Knowledge of the Qur'an Page 7

'This book¹ has a story; as story which was incumbent to keep confided to myself for as long as the manuscript had not reached [the stage of] publication but today I am compelled to divulge that secret story because the work has been sent for publishing.

During my childhood when I could recite the Qur'an for the first time, I used to perceive certain [enigmatic] things regardless that my mind was not able to comprehend the high meanings its verses.

When I was reading some of the verses; intriguing pictures and images pertinent to the verses' purports could be formed in my mind. I used to derive exceptional pleasure from these pure images and from the creative power of the Qur'an; and with that I used to be in good humor and high spirits for days on end. Those days elapsed [and they are gone] with their sweet memories.

When I set foot in the school environment and in centers of learning and studied the interpretive elucidations of the Qur'an in books of exegesis, and pondered on the assertion of this and that scholar and the various possible exegeses [available], I noticed that in the deepest recesses of my inner being, there was no longer to be found any trace of those soul nourishing images and that exciting beauty which I used to see in my childhood.

I was surprised; was this not that same Qur'an which I used to recite during childhood and from whose meanings I used to derive so much gratification? Why has it today become so difficult and complex as well as devoid of that spirit and beauty? Is this another Qur'an?! Where are those lively and soul-nourishing images?

I was impelled to forsake the assertions of this and that scholar as well as to abandon those varied possibilities and occasionally the vagueness. I embarked upon a profoundly deep study of the Qur'an

¹ He means his own book 'A Technical Image in the Glorious Qur'an.'

itself and carried out research in the Qur'an itself, not in the claims of this or that person! I noticed the Qur'an once more manifesting to me its same attractive and captivating aspect as well as those same exciting and soul-nourishing images. I was bewitched by these aspects [and images]: Of course these images and pictures which I was observing at this time were not as simple as those that I used to perceive during the days of my childhood; in those childhood days I only used to see lively and soulful images but nowadays I could also perceive higher aims and greater goals behind them; and there is perpetual attraction and eternal captivation in both these states. Thank Allah that I discovered the Qur'an! That day I decided to put forward as the object of special study that lively and soulful image which no pen has the ability to describe as accurately as it is outlined by the Qur'an in the mind of the reader, hence the foundation for writing this book¹ was laid.² One of the contemporary intellectuals and authors quotes this matter from Sayyid Qutb and thereafter writes: 'The discussion which this renowned Muslim author in regard to discovering the Qur'an mentions is a very interesting and appealing discourse, but it ought not to be overlooked that this discussion has only been pursued from the viewpoint of comprehending the lively and very sensitive meanings of the Qur'an, despite that if the aforementioned [author] had followed this truth from the perspective of the external embodiment and actualization of the realities of the Quran in the inner folds of our (i.e. the Muslims') deeds, he would

¹ A Technical Image in the Glorious Qur'an

² The Qur'an and the Last Prophet (s) Page 16

have perceived this truth that he [too] had not yet discovered the Qur'an.

From the outlook of conceiving the lively purports of the Qur'an, this great writer is right; but from the perspective of the actualization of these meanings, it must be said that we have lost the Qur'an. We, that is to say the majority of the world Muslims, the bulk of people who have faith in the Qur'an and who claim to be Muslims, have truly lost the Qur'an. It is a pity that a great many of us are practically ignorant about the truth of the high teachings and the soul of the meanings of this great heavenly book and its enlightening lessons.¹

Yes, the truth is that this contemporary eminent scholar, with all his being and with immeasurable sadness and sorrow, has openly spoken out as to why we the Muslims and the believers do not enjoy the benefits of the Rule of the Qur'an because of shunning and turning away from it. He has stated why the faithful in a lot of Islamic countries are completely deprived of the governance of this divine book regardless that we have the best laws and superior regulations at our disposal; precepts which guarantee [the best for] mankind and are also enforceable as well as practicable in every age and place, in addition to remaining the most reliable and comprehensive injunctions until the rising of the resurrection, and on account of having this book there was never and there will never be any kind of apprehension, dread and worry in regard to legislating the ordinances needed by mankind. Unfortunately regardless of all these [superior] characteristics of the Gracious Qur'an, we are still deprived of its benefits despite that Amir al Mu'mineen Imam Ali (a) stated:

¹ The Qur'an and the Last Prophet (s) Page 18

*'Know that no one will need anything after (guidance from) the Qur'an and no one will be free from want of (guidance from) the Qur'an.'*¹

It is because this very negligence of ours that in one of his [other] sermons the chivalrous Imam (a) opened his lips in dignity and stated:

*'I complain to Allah about persons who live ignorant and die misguided. For them nothing is more worthless than the Qur'an if it is recited as it should be recited, nor anything more valuable than the Qur'an if its verses are removed from their places, nor anything more vicious than virtue nor more virtuous than vice.'*²

We will mention one point for the eager readers of this set [of books] in the hope that Muslims, by acquiring more knowledge about the depth and highness of this boundless divine ocean, will manage to establish the authority of the Qur'an in the ontological world as well as in all the aspects of their daily lives so as to attain, under the auspices of the Book of Allah, worldly prosperity and heavenly bliss.

And that point is that if our foundation in the same way that we stated in the introduction of the first volume of this set of books (The Book from the Viewpoint of the Qur'an) was based on presenting the themes under research in this sketch in alphabetical order³, and in the same way that we predicted it is expected that the foundations will not be so academic, now also after the publication of a number of volumes, we have come to this conclusion that some of the issues and aspects and viewpoints related to the general outline of this set do not permit us to render that basis (namely arranging the publication of specific topics of this sketch in alphabetical order) practical; therefore after the themes 'Listening to the Qur'an', 'Following the Qur'an' and

¹ Nahjul Balagha (the Peak of Eloquence) sermon 175 translation of Seyyid Ali Reza

² Nahjul Balagha (the Peak of Eloquence) sermon number 17 translation of Seyyid Ali Reza

³ The alphabetical order referred to here is the Persian one, not the English alphabetical order

‘Holding Fast to the Qur’an’ it was thought that now is the turn for ‘Shunning the Qur’an’; it is for this reason that the third volume of this set is dedicated to this theme.

At the end we thank and honor all the beloved people who jointly worked on this sketch, especially the Sirs Abdullah Muhammadi and Muhammad Muhebbi who did the leading work on this set and still continue to do so. We ask Allah the Self-Sufficient to grant His grace to everyone.

Wa Salaam Alaikum wa Rahmatullah wa Barakatuhu

Qum, Ahsanul Hadith Institute

Sahib Ali Muhibbi

28th of Shaban 1423 Hegira

فهرست مطالب

مقدمه	۵
مقدمه (ترجمه انگلیسی)	۱۱
اعراض از قرآن	
قرآن کتاب عمل و برنامه زندگی	۲۱
برخورد دوگانه تاریخ با قرآن	۲۶
مفهوم «اعراض»	۲۷
مراد از «اعراض از قرآن»	۲۸
نمونه‌هایی از مراتب اعراض از قرآن	۲۹
۱. عدم استماع قرآن	۲۹
۲. کفر به قرآن	۳۰
۳. انکار قرآن	۳۰
۴. استهزاء قرآن	۳۰
۵. افتراء به قرآن	۳۱
۶. مخالفت با قرآن	۳۱
۷. مقابله با قرآن	۳۲
۸. مجادله با قرآن	۳۲
۹. پیروی از گذشتگان	۳۲
۱۰. تردید و تکذیب قرآن	۳۳
۱۱. توطئه علیه قرآن	۳۳
۱۲. مبارزه با قرآن	۳۴

۱۳	بی‌توجهی به قرآن	۳۵
۱۴	اعراض از قرآن	۳۶
۱۵	پیروی نکردن از قرآن	۳۶
۱۶	دوری از قرآن و ممانعت دیگران از گرایش به آن	۳۷
۱۷	ناسپاسی از قرآن	۳۸
۱۸	دشمنی با قرآن	۳۸
۱۹	تهمت به قرآن	۳۹
۲۰	بهانه‌جویی در مقابل قرآن	۴۰
۲۱	اهانت به قرآن	۴۱
۲۲	سوء استفاده از قرآن	۴۱
۲۳	آنان که از قرآن روی گردانند	۴۲
۲۴	مراد از «حق» و «باطل»	۴۲
۱	حق همچون آب زلال که مایه حیات و زندگی هست، مفید و سودمند است	۴۳
۲	حق همیشه متکی به خودش هست	۴۳
۳	باطل دنبال بازار آشفته می‌گردد	۴۳
۴	باطل تنها در یک لباس ظاهر نمی‌شود	۴۳
۵	حق، باطل را بیرون می‌ریزد	۴۳
۶	باطل در بقای خود مدیون حق است	۴۴
۷	بیکار حق و باطل همیشگی است	۴۴
۱	سرنوشت اجابت‌کنندگان حق	۴۴
۲	سرنوشت شوم معرضان از حق	۴۵
۳	مراد از «سوء الحساب»	۴۶
۴	حقانیت قرآن	۴۸
۵۳	ظلم اعراض از قرآن	۵۳
۵۵	ابعاد ظلم اعراض از قرآن	۵۵
۱	اعراض از قرآن، ظلم و ستم به خود قرآن است	۵۵
۲	اعراض از قرآن، ظلم به خویشتن است	۵۶
۳	اعراض از قرآن، ظلم به اجتماع است	۵۶
۵۷	ستمکارترین مردم	۵۷
۵۸	ظلم اعراض از آیات خدا	۵۸

۶۲	لزوم اجتناب از اعراض از قرآن
۶۶	نشانه‌های معرضان از قرآن
۶۶	ضرورت آشنایی با نشانه‌های معرضان از قرآن
۶۷	و اما نشانه‌های معرضان از قرآن
۶۷	۱. نمی‌فهمند؛
۶۷	۲. زیانکارند؛
۶۸	۳. گناه خود را به گردن دیگری می‌اندازند؛
۶۹	۴. از شنیدن حقایق قرآن محروم‌اند
۶۹	۵. ضمن اینکه خود به قرآن گوش فرامی‌دهند، دیگران را نیز به این امر دعوت می‌کنند
۶۹	۶. هنگام تلاوت قرآن خنجال می‌کنند؛
۷۰	۷. قرآن را به منظور انکار و کفر به آن، به استهزا می‌گیرند؛
۷۰	۸. قرآن را رها می‌کنند؛
۷۰	۹. در برابر معارف قرآن، ناسپاسی می‌کنند؛
۷۱	۱۰. قرآن را دروغ می‌پندارند؛
۷۱	۱۱. قرآن را افسانه پیشینیان می‌دانند که پیامبر ﷺ از آن رونویسی کرده است؛
۷۲	۱۲. در مقابل قرآن، بهانه‌جویی می‌کنند؛
۷۳	۱۳. به قرآن اهانت می‌کنند و آن را سست و کوچک می‌شمرند؛
۷۳	۱۴. از قرآن سوء استفاده می‌کنند؛
۷۳	۱۵. علیه قرآن، توطئه و مبارزه می‌کنند؛
۷۵	۱۶. با قرآن مجادله می‌کنند؛
۷۵	۱۷. در مقابل قرآن عاجز و ناتوانند؛
۷۵	۱۸. قرآن را تکذیب و انکار می‌کنند؛
۷۶	۱۹. معرضان از قرآن، فاسق، ظالم، دروغگو، منافق و کافرند؛
۷۸	۲۰. معرضان از قرآن، نه فقط از قرآن روی گردانند، بلکه روی گردان از هر ذکر الهی‌اند
۷۸	۲۱. با آیات خدا و قرآن، برخورد مستکبرانه دارند؛
۷۸	۲۲. کر، لال و گمراهند؛
۷۹	اعراض از معرضان از قرآن
۸۰	مجالست با معرضان از قرآن
۸۳	مبلغان دینی و معرضان از قرآن
۹۰	دلداری به مبلغان دینی

عوامل اعراض از قرآن

۱. جهل و نادانی ۹۳
۲. محرومیت از درک و فهم صحیح ۹۴
۳. ضعف و سستی در ایمان به قرآن ۱۰۱
۴. استکبار ۱۰۲
۵. تعطیلی تفکر و اندیشه در محتوای دعوت پیامبر ﷺ ۱۰۳
۶. پیروی از هوی و هوس ۱۰۶
۷. دنیا طلبی ۱۰۷
۸. خیره‌سری کردن ۱۰۸
۹. انگیزه‌های روانی و نفسانی ۱۰۹
۱۰. حق‌گریزی ۱۱۰
۱۱. جدایی از راه رسول خدا ﷺ و دوستی با گمراهان ۱۱۳
۱۲. پندارهای غلط در اتهام به قرآن و پیامبر ﷺ ۱۱۵

کیفر معرضان از قرآن

۱. گرفتار و حشت عذاب الهی اند ۱۱۷
۲. برای آنها حساب بدی است ۱۱۷
۳. جایگاهشان جهنم است ۱۱۸
۴. بدترین بار را بر دوش می‌کشند ۱۱۸
۵. به صورت نابینا محسوس می‌شوند ۱۲۰
۶. از درک پیام‌های حق، قرآن و هدایت محروم‌اند ۱۲۲
۷. عذاب و کیفرشان هر چند با تأخیر است ولی قطعی است ۱۲۶
۸. عاقبتشان، سقوط و هلاکت است ۱۲۷
۹. کیفر استدراجی معرضان از قرآن ۱۲۸
۱۰. مفهوم استدراج ۱۲۸
۱۱. هشدار ائمه علیهم‌السلام به کیفر استدراجی ۱۳۰
۱۲. تهدید معرضان از قرآن ۱۳۵
۱۳. عذاب معرضان از قرآن با قرآن ۱۳۰
۱۴. حسرت معرضان از قرآن ۱۳۴
۱۵. آیا معرضان از قرآن دچار کیفر دنیوی نیز هستند؟ ۱۳۵

کیفر تربیتی و پاک‌سازی معرضان از قرآن	۱۵۲
کیفر دنیوی معرضان از قرآن	۱۵۷
آغاز کیفر الهی از چه زمانی است؟	۱۵۷
قرآن از مصادیق «آیات الله»	۱۵۹
کیفر دنیوی معرضان از «آیات خدا»	۱۶۰
۱. سرانجامشان هلاکت و نابودی است	۱۶۰
۲. عذاب و انتقام الهی	۱۶۲
مراد از انتقام الهی	۱۶۶
اعراض از قرآن و عذاب «صعده»	۱۶۶
مراد از «عذاب صعد»	۱۶۹
۳. محرومیت از نعمت‌های الهی	۱۷۲
عامل اصلی در تغییر و سلب نعمت‌های الهی	۱۷۵
۴. محرومیت از برکات آسمانی و زمینی	۱۷۵
مراد از «برکات آسمانی و زمینی»	۱۷۷
۵. محرومیت همیشگی از هدایت الهی	۱۷۸
اعراض از قرآن و «ضلال بعید»	۱۸۱
چرا اعراض از قرآن، موجب محرومیت همیشگی از هدایت الهی است؟	۱۸۲
۶. گرفتار عذاب استیصال و فراگیر	۱۸۶
۷. گرفتار تندباد شدید و هولناک و سرد	۱۸۹
۸. مورد لعن خدا در دنیا و آخرت	۱۹۰
۹. مورد نفرین خدا در دنیا	۱۹۰
۱۰. ذلت، خواری و بیچارگی در دنیا	۱۹۰
۱۱. وعده عذاب برای آنها در قیامت	۱۹۲
۱۲. مأیوس از رحمت خدا	۱۹۳
۱۳. گرفتار زندگی سخت و تنگ (معیشت ضنگ)	۱۹۳
۱۴. محرومیت از حمایت الهی	۱۹۳
فرجام شوم معرضان از آیات خدا	۱۹۴
۱. کرب و لال می‌شوند؛	۱۹۴
۲. در ظلمت و تاریکی به سر می‌برند؛	۱۹۵

۲. گمراه می‌شوند؛	۲۵۱
۳. گرفتار عذاب الهی می‌شوند؛	۷۵۱
۴. دچار رنج و ناراحتی شدید می‌شوند؛	۷۵۱
۵. قساوت قلب پیدا می‌کنند؛	۷۵۱
۶. دنباله‌رو زینت‌کاری‌های شیطان‌اند؛	۷۵۱
۷. برخوردار از همه نعمت‌ها می‌شوند؛	۷۵۱
۸. از برخوردار از نعمت‌های فراوان خوشحال می‌شوند؛	۷۵۱
۹. ناکهان گرفتار مجازات سخت الهی قرار می‌گیرند؛	۷۵۱
۱۰. سپاس‌گزاری از نابودی معرضان از آیات خدا	۷۵۱

کیفر اخروی معرضان از قرآن

۱. مراد از «آیات» و «آیات الله»	۲۰۱
۲. کیفر اخروی معرضان از آیات خدا	۲۰۶
۱. محرومیت از رحمت ویژه و بهشت	۲۰۷
۲. طعمه آتش جهنم و جاودان در آن	۲۰۷
۳. کور و کور در قیامت	۲۰۸
۴. لعن به یکدیگر در جهنم	۲۰۸
۵. مبتلا به کوه آتشین در جهنم	۲۰۹
۶. مورد لعن در دنیا و آخرت	۲۰۹
۷. گرفتار عذاب خوارکننده در آخرت	۲۰۹
۸. دارای حسابی سخت و ناگوار	۲۱۰
۹. گرفتار عذاب ویژه	۲۱۰
۱۰. رد درخواست آنان در نجات از دوزخ	۲۱۱
۱۱. گرفتار دورانی سخت و دردناک	۲۱۲
۱۲. نامه اعمالشان در دست چپشان است؛	۲۱۲
۱۳. حشرشان در قیامت بر صورت‌هایشان است؛	۲۱۲
۱۴. اعمالشان حبط و نابود است؛	۲۱۲
۱۵. بر گردنشان غل و زنجیر است؛	۲۱۳
۱۶. بار سنگینی از گناه بر دوششان است؛	۲۱۳
۱۷. به صورت نابینا محسوس می‌شوند؛	۲۱۳

آثار اعراض از قرآن

۲۹۵

۱. تکذیب حق ۲۹۶
۲. انحراف از توحید ۲۹۷
۳. طمع ورزی شیطان ۲۹۷
۴. ظلم به خویشین ۲۹۸
۵. مورد خشم و غضب خدا واقع شدن ۲۹۹
۶. ریاس از رحمت خدا ۲۹۹
۷. ختم قلب و سلب توفیق ۲۹۹
۸. زیان کاری ۲۹۹
۹. مانع از رستگاری ۲۹۹
۱۰. ذلت، خواری، نیاز و بیچارگی ۲۹۹
۱۱. محرومیت از هم‌نشینی با مؤمنان ۲۹۹
۱۲. غوطه وری در ظلمت و گمراهی ۲۹۹
۱۳. پیدایش روحیه دورغ‌پردازی و افتراء ۲۹۹
۱۴. خروج از زمره مؤمنان ۲۹۹
۱۶. ورود در زمره مجرمان و گنهکاران ۲۹۹
۱۷. محرومیت از برکات آسمانی ۲۹۹
۱۸. محرومیت از هدایت ۲۹۹
۱۹. انحطاط انسانی ۲۹۹
۲۰. گرفتار شدن به غرور و انواع گناهان ۲۹۹
۲۱. محرومیت از بهشت ۲۹۹
۲۲. محرومیت از شفاعت ۲۹۹
۲۳. حبیط عمل ۲۹۹
۲۴. پشیمانی در آخرت ۲۹۹
۲۵. بی‌اعتباری در قیامت ۲۹۹
۲۶. منسی خدا شدن ۲۹۹
۲۷. عذاب و کيفر زودرس ۲۹۹
۲۸. محرومیت از فهم قرآن ۲۹۹
۲۹. افزایش تنفر و فرار از قرآن ۲۹۹
۳۰. سقوط، هلاکت و نابودی ۲۹۹

۲۲۸	۳۱. شکوه پیامبر ﷺ در نزد خدا
۲۲۸	۳۲. تباهی عمر
۲۲۹	۳۳. موجب کفر است؛
۲۲۹	۳۴. مذمت و سرزنش الهی را در پی دارد؛
۲۵۰	۳۵. موجب لعن الهی است؛
۲۵۰	۳۶. تسلیم نشدن در برابر هیچ کتاب آسمانی و منطق عقلانی
۲۵۲	۳۷. باعث گرفتاری به آتش دوزخ است؛
۲۵۲	۳۸. موجب افسانیت انسان است؛
۲۵۴	۳۹. موجب از دست دادن منزلت اجتماعی است؛
۲۵۵	۴۰. موجب گمراهی و سرگردانی است؛
۲۵۵	۴۱. موجب عذاب استیصال و فراگیر است؛
۲۵۶	۴۲. موجب از دست دادن سرمایه سعادت است؛
۲۵۷	۴۳. موجب نفرین الهی است؛
۲۵۷	به سوی معنویت پرکشیدن
۲۵۷	۱. آثار استماع قرآن
۲۵۸	۲. آثار اطاعت از قرآن
۲۵۹	۳. آثار اعتصام به قرآن
۲۶۰	۴. آثار اعراض از قرآن
۲۶۱	قرآن و اعراض از سایر کتاب‌های آسمانی
۲۶۲	عوامل اعراض اهل کتاب از تورات
۲۶۵	آثار اعراض اهل کتاب از تورات
۲۶۶	منشأ اصلی اعراض اهل کتاب از تورات

فهرست‌ها

۲۷۱	فهرست آیات
۲۸۳	فهرست احادیث
۲۸۵	فهرست مطالب

در صورت لزوم به شماره ۲

در صورت لزوم به شماره ۲

در صورت لزوم به شماره ۲